

ARTIKKEL 6

Livssynsteori som perspektiv ved NLA Mediehøgskolen Gimlekollen

Margunn Serigstad Dahle og Bjørn Hinderaker

NLA Høgskolen

Sammendrag: Livssyn var godt etablert i læreplaner på journalistutdanningen da institusjonen i 1996 fikk sitt første akkrediterte studium og ble Mediehøgskolen Gimlekollen (MhG). I årene som fulgte, ble livssynsteori integrert som perspektiv i nye studietilbud innen kommunikasjon og videreutviklet i nye emner innen journalistikkstudiet. Samtidig fikk livssynsteori gradvis større fokus innen forskning og formidling.

Denne artikkelen utforsker relevansen av livssynsteori for MhGs faglige tilnærming og for synliggjøringen av høgskolens verdigrunnlag innen det tredelte oppdraget forskning, utdanning og formidling. Aksjonsforskning er valgt som perspektiv, da vi er del av praksisfellesskapet og lar refleksjon over praksisen være vesentlig i møte med forskningsspørsmålene.

I artikkelens første hoveddel kartlegges sentrale bidrag innen forskningsfeltet livssynsteori, og MhGs tilnærming til livssyn plasseres inn i en større faglig diskusjon. Vekten ligger på norsk og nordisk kontekst, samtidig som det relateres til worldview-begrepet. I den andre hoveddelen fokuseres de tre virksomhetsområdene ved MhG med tanke på livssynsteoriens relevans både faglig og i forhold til å synliggjøre verdigrunnlaget. I utblikket inkluderes refleksjoner om mulig videreutvikling, i tråd med aksjonsforskningsperspektivet.

Søkeord: NLA Høgskolen, livssyn, livssynsteori, worldview, kristen høgskole, verdigrunnlag

Sitering av denne artikkelen: Dahle, M.S. & Hinderaker, B. (2020). Livssynsteori som perspektiv ved NLA Mediehøgskolen Gimlekollen. I Hagesæther, G., Innerdal, G. & Kvam, B. (Red.), *NLA Høgskolen. Fagutvikling og selvforståing på kristen grunn* (s. 147–185). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.102>
Lisens: CC BY-NC-ND.

Innledning

«To think intelligently today, means to think worldviewishly»

(Os Guinness)¹

Bakgrunn

I en stadig mer globalisert og sammensatt verden er sitatet fra den britiske sosiologen Os Guinness svært aktuelt: «To think intelligently today, means to think worldviewishly». Det er avgjørende for kommunikasjon og samhandling, så vel som for refleksjon og kritisk tenkning, at vi har en forståelse av hvilke grunnleggende holdninger og verdier som preger vår tolkning av verden, hverandre og oss selv. Nettopp dette bidrar livssynsbegrepet og livssynsteorien til.

Begrepet 'livssyn' brukes da også flittig i norsk samfunnsdebatt, enten det er tematikken religiøsitet, tro og livssyn som står på dagsordenen, eller søkelyset er rettet mot spørsmål om utdanning og oppdragelse. I samfunnsvisjonen som tegnes i utredningen *Det livssyns åpne samfunn. En helhetlig tros- og livssyns politikk (NOU 2013: 1)*, blir det presisert at det skal være «rikelig rom for tro og livssyn. Både religiøse og sekulære livssyn. Livssyn som er synlig nærværende, i ord så vel som i symboler og handlinger».² Her er altså søkelyset på livssyn som objektive størrelser i religiøs eller sekulær utgave. Samtidig har begrepet en subjektiv side, knyttet til den personlige livstolkningen.

Som fagfelt er livssynsteori både omfattende, vidtrekkende og omdiskutert. Spørsmålene vi setter fokus på i denne artikkelen, er knyttet til relevansen livssynsteori har for virksomheten ved NLA Mediehøgskolen Gimlekollen.³ Vi bruker altså vår egen arbeidsplass som case. Her var livssyn etablert i læreplaner på journalistutdanningen da institusjonen i 1996 fikk sitt første akkrediterte studium og ble Mediehøgskolen Gimlekollen

1 Os Guinness på vaskeseddelen til Sire 1976.

2 Kronikk i *Aftenposten* 07.01.2013 (28.08.2019) Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/Xgo90/Det-livssyns-åpne-samfunn>.

3 Ved fusjonen mellom Mediehøgskolen Gimlekollen, NLA Høgskolen og Høgskolen i Staffeldts-gate i 2013 ble navnet NLA Mediehøgskolen Gimlekollen. I det videre bruker vi MhG som betegnelse.

(MhG). I årene som fulgte, ble livssynsteori integrert som perspektiv i nye studietilbud innen kommunikasjon og videreutviklet i nye emner innen journalistikkstudiet. Med akkrediterte høgstudier fulgte forpliktelsen på UH-sektorens tredelte oppdrag: utdanning, forskning og formidling, og ved MhG ble livssynsteori stadig mer vektlagt på alle disse områdene.

Forskningsspørsmål og fremgangsmåte

Som det framgår ovenfor, ser vi livssynsperspektivet som vesentlig både som faglig tilnærming og i relasjon til den aktuelle pluralistiske samtidskonteksten. På denne bakgrunn, og med utgangspunkt i UH-loven § 1-5 (2) om institusjonenes «rett til å utforme sitt eget faglige og verdimeslige grunnlag»,⁴ har vi valgt følgende to forskningsspørsmål:

1. *Hvilken relevans har livssynsteori i MhGs faglige tilnærming til forskning, utdanning og formidling?*
2. *Hvilken relevans har livssynsteori for å synliggjøre MhGs verdigrunnlag på områdene forskning, utdanning og formidling?*

‘Relevans’ er her forstått som «betydning eller viktighet i en bestemt sammenheng».⁵ Videre brukes tredelingen forskning, utdanning og formidling som kortform for UH-lovens omfattende formulering av virksomhetsområdene i § 1-1.⁶

Når det gjelder vårt andre forskningsspørsmål, relaterer vi til gjeldende verdigrunnlag ved NLA Høgskolen.⁷ På bakgrunn av «Bibelen og den evangelisk-lutherske bekjennelse» som basis, konkretiseres verdigrunnlaget på følgende måte i vedtektene:

4 *Lov om universiteter og høyskoler* (15.11.2018) Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15#KAPITTEL_1-1.

5 Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/relevans> (05.11.2019).

6 Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15#KAPITTEL_1-1 (05.11.2019).

7 Dette er innholdsmessig i samsvar med MhGs verdigrunnlag ved fusjonen i 1996.

Ut fra en kristen forståelse av natur, menneske, kultur og samfunn har NLA Høgskolen som formål å fremme danning, dyktiggjøre mennesker til tjeneste i hjem, arbeid og fritid, og bidra kritisk og konstruktivt til å møte lokale, nasjonale og globale utfordringer.

Videre presiserer vedtektene⁸ betydningen av å respektere den enkeltes livssyn, å gi hjelp til livs- og kulturtolkning, å bidra til danning av etisk bevissthet og å fremme grunnleggende kristne holdninger og verdier.

Som nødvendig bakgrunn gjør vi innledningsvis først kort rede for case og metode før vi retter oppmerksomheten mot livssyn og livssynsteori som begrep og fagfelt. Disposisjonen videre følger det tredelte oppdraget, med delsvær på forskningsspørsmålene underveis i framstillingen og oppsummering av funnene i konklusjonsdelen.

Av dette fremgår det at artikkelen gir et todelt forskningsbidrag. For det første bidrar den til å synliggjøre betydningen av livssynsteori på den kristne høgskolearenaen. For det andre gir artikkelen et historisk bidrag, da den gir en dokumentasjon av, og en selvrefleksjon over, hvordan livssynsteori er blitt anvendt ved MhG.⁹

Case og metode

NLA Mediehøgskolen Gimlekollen ble grunnlagt i Kristiansand i 1981, som en mediefaglig postgymnasial utdanning basert på et kristent verdi-grunnlag.¹⁰ Med akkrediteringen av det første høgskolestudiet i 1996 fulgte en betydelig utvikling av den nye høgskolens forskning, utdannings- og formidlingsvirksomhet innen journalistikk og kommunikasjon. Institusjonens særpreget ble dermed styrket, både det profesjonsrettede med særlig vekt på journalistikk, og det tverrfaglige, med kommunikasjon og medier som felles faglig orienteringspunkt. Det globale perspektivet så vel som livssynsperspektivet ble spisset ved opprettelsen av tverrkulturell

8 Vedtekter for NLA Høgskolen (15.10.2018). Hentet fra: <https://www.nla.no/globalassets/pdf-dokumenter/om-nla/vedtekter-og-planer/vedtekter-nla-hogskolen-as---2016.pdf>.

9 Det finnes per dags dato ingen publisert historisk fremstilling av MhGs historie.

10 Fra oppstarten i 1981 var Gimlekollen Mediasenter navnet både på skoledriften og mediesenteret som helhet, som også inkluderte misjonsorganisasjonen Norea Radio og produksjonsselskapet Lynor. Alle de tre virksomhetene var heleid av Norsk Luthersk Misjonssamband. Se Kjøbekk 1991.

kommunikasjon (TK, og som senere fikk navnet interkulturell kommunikasjon, IK) og kommunikasjon og livssyn (KL) i 2001. Samtidig ble kristen apologetikk en del av fagporteføljen via KL.

Da den nye nasjonale høghskolen ble etablert ved fusjonen i 2013,¹¹ var det etablert fire bachelorgrader ved MhG samtidig som forskningsaktiviteten var økende og formidlingsvirksomheten ekspanderte.¹² Vårt bidrag til foreliggende antologi er en utforskning av hvordan «livssyn» som begrep og livssynsteori som perspektiv er blitt brukt i utøvelsen av det tredelte oppdraget ved MhG fra og med akkrediteringen av det første studiet i 1996.

Den metodiske tilnærmingen er forankret i aksjonsforskningen, som forstås som en samlebetegnelse for de faglige og metodiske tilnærmingene som kan brukes når forskeren selv er aktør. Sentrale eksempler er når forskeren er en del av det praksisfellesskapet som det forskes på, samt når forskeren som aktør ønsker å utvikle og forbedre de praksisene som det forskes på. I vårt tilfelle er vi altså begge del av praksisfellesskapet ved MhG, med et felles ønske om å videreutvikle våre praksiser.

Metodisk kombinerer vi følgende tilnærminger: For det *første* foretar vi en kartlegging av sentrale bidrag innen forskningsfeltet livssynsteori, med hovedvekt på norske bidragsytere. Dermed plasseres og profileres vår egen tilnærming innen et større faglig landskap. For det *andre* bygger fremstillingen på en kvalitativ innholdsanalyse av tilgjengelige, relevante skriftlige kilder ved MhG. Datamaterialet er primært studieplaner og rapporter. For det *tredje* reflekterer vi på denne bakgrunn over forsknings-, undervisnings- og formidlingsvirksomhet som vi selv er en del av.

11 «Med samanslåinga hadde fagbreidda og studieporteføljen blitt mykje større ... Før den siste fusjonen var NLA berre eit Bergen-prosjekt. Nå hadde det kome studiestader både i Kristiansand og Oslo. NLA dekkja med andre ord store delar av Sør-Noreg. Dessutan hadde fagporteføljen blitt vesentleg større. Dei gamle faga, kristendom og pedagogikk, hadde fått følge av mange andre fag og 'linjer'». (Helland & Jøssang 2018:262–264).

12 Per mars 2013 hadde MhG bachelor og årsstudium i (a) journalistikk, (b) kommunikasjon og medier, (c) interkulturell kommunikasjon, samt (d) kommunikasjon og livssyn. Se Helland & Jøssang 2018:263. Den økende forskningsvirksomheten kan avleses i publiseringsoversikter fra og med 2012. Når det gjelder formidlingsvirksomheten, var den særlig knyttet til et internasjonalt rettet kurs- og kompetansesenter samt til randsonvirksomheten Damaris Norge. Se Helland & Jøssang 2018:258.

Livssyn og livssynsteori - begrep og forskningsfelt

Som nødvendig bakgrunn for å svare på forskningsspørsmålene, gir vi her først en kort redegjørelse for bruken av 'livssyn' i norsk språk. Deretter fokuserer vi på sentrale aspekt ved livssynsforskningen i norsk, nordisk og internasjonal kontekst.

«Livssyn» som begrep i norsk kontekst

Fram til «det moderne gjennombruddet» på 1870–80-tallet kunne det norske samfunnet betegnes som «a sacred public square»,¹³ der kirken hadde monopol og det ikke var åpenhet for andre perspektiver enn det kristne. Fra siste del av 1800-tallet stod imidlertid begrepet 'livssyn' sentralt i debatten mellom kristne og «fritenkere» om religiøse og moralske spørsmål, uten at begrepet var klart definert.

Helt fram andre verdenskrig var ordbruken i den offentlige debatten preget av hegemonistrid. Slik kristendommen hadde vært tilnærmet enerådende fram til 1870-tallet, hevdet flere at det nå bare skulle være rom for det sekulære i offentligheten («a naked public square»). Begge deler ble omtalt som «livssyn». Etableringen av Human-Etisk Forbund (HEF) i 1956 aktualiserte behovet for begrepsavklaring. Kristian Horn, HEFs første leder, så human-etikk som et selvstendig livssynsalternativ til kristendommen, og brukte uttrykket «de religiøse livssyn og de ikke-religiøse livssyn» (Horn 1979:7).

På skolearenaen ble livssyn integrert i læreplaner og lærebøker fra 1970-tallet.¹⁴ Begrepet brukes vekselvis bare om de sekulære perspektivene og som fellesbetegnelse, og skiller da mellom religiøse og sekulære livssyn. Vi finner begge variantene i Mønsterplanen 1974 (jf. M74:10 og 356). Denne varierende begrepsbruken varer ved både i skole og offentligheten ellers. Hovedtendensen er at religion og livssyn fremstilles som alternative perspektiver, slik begrepsbruken også er i gjeldende læreplan

¹³ Os Guinness bruker distinksjonene «sacred», «naked» or «civil public square» (Guinness 2013).

¹⁴ Fra og med grunnskoleloven fra 1969 er ikke lenger kirkens trosopplæring tillagt skolen.

for KRLE-faget.¹⁵ Både det individuelle og det kollektive ligger da implisitt i begge begrepene, men 'livssyn' henviser altså til det sekulære. Også dagens opplæringslov sidestiller i § 1-1 livssyn med religioner som mulige uttrykksarenaer for verdier som allerede finnes i den kollektive norske kulturarven. Paragraf 2-3a bruker så 'livssyn' om individuelle overbevisninger, mens 2-4 bruker samme begrep om kollektive kulturelle størrelser man i undervisningen «... skal presentere på en objektiv, kritisk og pluralistisk måte».¹⁶

Kort oppsummert ser vi altså at 'livssyn' fortsatt både brukes som fellesbegrep for sekulære og religiøse synsmåter og som motstykke til religion. Dette til tross for at idéhistorikeren Per Magne Aadnanes' standard lærebok *Livssyn* – som er utgitt i fire utgaver i tidsrommet 1982–2012 – bruker 'livssyn' som fellesbegrep for både religiøse og sekulære perspektiver.

Behovet for begrepsavklaring illustreres ytterligere når det sees i relasjon til 'livstolkning', som oftest har et individuelt fokus. Begrepet ble for alvor satt på dagsorden ved MF¹⁷-teologen Peder Gravems systematiske drøfting på 1990-tallet (Gravem 1996), hvor skolearenaen er i fokus. L97¹⁸ bruker da også både begrepene 'livssyn' og 'livstolkning'.

Med tanke på artikkelens tematikk og omfang går vi ikke nærmere inn på relasjonen mellom de norske begrepene 'livssyn' og 'livstolkning' her, men det berøres nedenfor.

Livssynsteori som forskningsfelt i norsk og nordisk kontekst

Som det framgikk ovenfor, ble begrepet 'livssyn' tatt i bruk i offentlig debatt om moral og religion fra 1870-årene (Aadnanes 1997b: 64) her til lands, uten noen innholdsmessig avklaring. Det skulle da også gå over 100 år før norsk livssynsforskning kom «på skinnene, både metodisk og

15 Hentet fra <https://www.udir.no/klo6/RLE1-02/Hele/Hovedomraader> (15.05.2019).

16 Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> (15.05.2019).

17 Nå: MF Vitenskapelige høyskole for teologi, religion og samfunn.

18 Hentet fra <https://www.nb.no/nbsok/nb/f4ce6bf9eadeb389172d939275c038bb?lang=no#95> (28.05.2019).

materialt» (Henriksen 1997: 41), i og med Aadnanes' doktoravhandling *Det nye tusenårsriket. New Age som livssyn* (1997).

Aadnanes er utvilsomt den som har arbeidet mest med livssynsproblematikken i norsk kontekst,¹⁹ men pioneren var MF-professoren John Nome, som fra 1970-tallet drøftet begrepet i et filosofisk-teologisk perspektiv. Nome la vekten på livssyn som «personlige livssyn» (Smith 1985: 412), og så det fra en teoretisk synsvinkel som «et sammenfattende uttrykk for vårt helhetssyn på livet og verden og dermed også på mennesket, på oss selv og vår 'bestemmelse', eller på vårt livs grunnverdier og dets mål og hensikt» (Nome 1970: 90). Ifølge Nome, har livssynet også en praktisk funksjon, og vil alltid bygge på trosposisjoner. Ved hjelp av aksiom-kritikk ville han derfor «avsløra dei grunnleggjande og ikkje alltid eksplisitte, trusposisjonane bakom både filosofiske og religiøse livs- og røyndomstolkingar» (Aadnanes 1988: 161).

Den videre utviklingen på fagfeltet skjer på 1980-tallet via MF-teologen Axel Smith, da i relasjon til Nomes arbeid og til den svenske «livsåskådningsforskningen», ledet av Uppsalateologen Anders Jeffner. Smith ser 'livssyn' som «en sammenfattende helhetsforståelse som omfatter hele menneskets virkelighetserkjennelse» (Smith 1985: 415). Den kognitive siden «kan være usammenhengende, avgrenset i sin horisont eller uselvstendig tilegnet fra omgivelsene», men livssynet vil uansett «fungere som en begrunnelse for vedkommendes etiske verdisyn» (Smith: 1985: 416). Videre er han opptatt av at troselementet er en vesentlig side ved livssynet.²⁰ 'Tro' settes her i relasjon til spørsmålet om mening og opplevelse av «det eksistensielle vakuum». Begrepet 'mening' blir på sin side knyttet til opplevelsen av å være verdifull, tilhøre en større sammenheng og dermed oppleve trygghet.

Aadnanes, som kan omtales som «nestoren»²¹ blant livssynsforskere i Norge, reflekterer i sine arbeider over bidragene fra forskerne

19 Dette illustreres i forskningsartikkelen «Livssynsforskning – prinsipp og metodar i ei ny forskingsgrein» (1999).

20 «Et personlig livssyn kan være en tro i en mer spesiell betydning av ordet, nemlig en tillit, en fortrosthing til noe utenom en selv. Denne siden ved livssynet kan være aktuell også i forbindelse med et ikke-religiøst livssyn» (Smith 1985: 417).

21 Aadnanes' faglige posisjon, og vår bruk av hans livssynskonsept på MhG, gjør at vi naturlig vier hans bidrag betydelig plass i vår framstilling.

vi refererte til ovenfor, og har utviklet et omfattende rammeverk for livssynsforskning. Hans begrunnelse er at livssyn som forskningsobjekt vanskelig lar seg fange inn i en definisjon «som både skal vera tilstrekkelig eintydig semantisk og samstundes gje eit klårt nok grunnlag for val av materiale og metode» (Aadnanes 1997a: 81). Vekten legges her på den kognitive siden av livssynet, samtidig som Aadnanes er opptatt av de ulike nivåene som livssyn opptrer på historisk og sosiokulturelt, og typiserer livssyn ut fra visse kriterier.

I sitt arbeid med å bestemme livssynets idéinnhold knytter han livssynet til oppfatninger en har om grunnleggende livsspørsmål (Aadnanes 2012: 22), og hevder at de fleste innholdsmomentene kan klassifiseres i 1) virkelighets- eller verdensoppfatning, 2) menneskesyn og 3) verdi- og moraloppfatning (2012: 22), og at 'livssyn' både er noe subjektivt og noe objektivt. Når det gjelder det individuelle nivået, foreligger det en emosjonell side og et engasjement i tillegg til innholdsmomentene. Han hevder videre at alle mennesker har et livssyn, uavhengig av refleksjonsnivå, konsistens og sammenheng så vel som styrke i engasjementet (Aadnanes 2012: 23).

Mens denne subjektive, individuelle siden kan omtales som livssynets «innerside», kan «dei kollektive, sosiokulturelle, historiske, og dermed 'objektive' aspekta» omtales som livssynets «ytterside» (Aadnanes 1997b: 66). Aadnanes skiller her mellom to ulike nivå, der det første refererer til livssynstradisjoner og -trender, mens det andre nivået innbefatter sosiale- og mentale rammevilkår (Aadnanes 1999: 201). Den personlige livssyndanningen skjer i relasjon til kollektive livssyn så vel som til felleskulturelle rammevilkår (Aadnanes 2012:32).

Et annet vesentlig aspekt ved Aadnanes' livssynsforskning i relasjon til artikkelens tematikk, er hans systematiske tilnærming til ulike livssynsperspektiver. Det første hovedskillet går mellom det religiøse og det sekulære (Aadnanes 2012: 72). I synet på mennesket setter han også opp to hovedtyper, alt etter hvordan en oppfatter menneskets plass i naturen. Hvis en ser mennesket som overordnet naturen, kan begrunnelsen være henholdsvis religiøs, som i monoteistiske livssynsperspektiv, eller sekulær, som i det sekulærhumanistiske perspektivet. Hvis mennesket derimot sees som underordnet eller på linje med naturen, vil et religiøst

perspektiv være panteisme, mens naturalismen er det sekulære perspektivet (Aadnanes 2012: 73).

Aadnanes' praktiske tilnæringsmåte kan beskrives som dels idé-historisk og dels kulturanalytisk og hermeneutisk. Det er ved å gripe fatt i tekster fra sentrale representanter for livssynstradisjoner og -trender (sml. kvalitativ tekstanalyse)²² at han ser på forholdet mellom samtiden og historien, og mellom individ og kollektiv (Aadnanes 1997b: 71).

Samtidig som livssynsbegrepet gjennom forskningen til Aadnanes har fått en faglig forankring, har Gravems arbeid med 'livstolkning' stor betydning (Skeie 2002: 92), som nevnt ovenfor. Gravem definerer 'livstolkning' som «forståelse av oss selv og vår virkelighetserfaring i lys av en helhetlig meningssammenheng» (Gravem 1996: 249). Videre peker han på at vi mennesker synes å forutsette at det finnes en slik helhetlig meningssammenheng, og dermed er meningserfaring og livstolkning bare mulig gjennom «et element av *tillit* eller *tro* i allmenn forstand» (Gravem 1996: 251).

Innholdsmessig er 'livstolkning' identisk med 'livssyn', og består av «både virkelighetsforståelse, menneskesyn og verdiorientering» (Gravem 1996: 250). Gravem ser 'livssyn' som «en type livstolkning, og at begge deler derfor inneholder en helhetsforståelse av livet og verden» (Gravem 1996:250). 'Livssyn' er da forstått som sekulære livstolkninger, sideordnet religionene. Gravem hevder videre at livstolkningen både foreligger implisitt blant annet i «reklame, arkitektur, film, musikk eller billedkunst» (Gravem 1996: 249), og eksplisitt i historiske tradisjoner som «ideologier, livssyn og religioner» (Gravem 1996: 258).

Når det gjelder den svensktalende konteksten, har Jeffner vært toneangivende helt fra 1970-tallet av. Som vi så ovenfor, har hans tilnærming også preget den norske diskusjonen. Jeffner ser 'livsåskådning' som «de teoretiske och värderingmässiga antaganden som utgör eller har avgörande betydelse för en övergripande bild av människan och världen, som bildar ett centralt värderingssystem och som ger uttryck åt en grundhållning» (Jeffner 1988:13).

22 Sml. doktoravhandlingen med målsettingen «å leita fram frå desse [primærkjeldene] tilstrekkeleg mange felles *grunntankar* og ein tilstrekkeleg tydeleg *grunnstruktur* til at vi kan tale om eit felles New Age-livssyn». (Aadnanes 1997b:102).

Religionssosiologen Thorleif Petterson er på sin side opptatt av at forståelsen av 'livsåskådningen' må gi rom for både utvikling og forandring, samt for kontekstens betydning. Hvis ikke hevder han at enkeltindividet fanges «bakom dubbla lås» (sitert i Bråkenhielm mfl. 2013: 157), både i sin egen fortelling og i samfunnets fortellinger.

Den finske teologen Tage Kurtén gjør tillitsforanking til det sentrale. «Med livsåskådning avser jeg det språklige uttrykket för (den vuxna) människans grundläggande sätt att orientera sig i tilvaron ... [den] berör därför föreställningar, attityder, värderingar och handlingssätt förknippade med denna grundläggande orientering» (sitert i Bråkenhielm mfl. 2013:159–160). Kurtén legger stor vekt på det ateoretiske og «det selvfølges» rolle, og dermed på de livssynselementene som ikke er resultat av bevisste valg (Bråkenhielm mfl. 2013:161).²³

Forståelsen av 'livsåskådning' hos Mikael Lindfeldt, teolog fra Åbo Universitet, står også «närmare fenomen som tillitsfullhet och förankring än beslut». Han er imidlertid opptatt av å utvide forståelse av livsåskådning til en «narrativt kontekstuell» forståelse som både tar hensyn til utviklingen i våre fortellinger og til kontekstene hvor fortellingene blir formet, delt, utviklet og utfordret (Lindfeldt 2013:171).

Den danske teologen Thomas Jakobsen bruker 'verdenssyn' når han i sin Ph.d.-avhandling (2017), basert på livssynsforskeren Clement Vidal²⁴, utmynter den 'kategoriserende' og den 'dimensjonerende' tilnærmingen til livssynsteori. Jakobsen vektlegger den 'dimensjonerende' tilnærmingen, hvor man utforsker «nedenfra og opp» ut fra gitte livsspørsmål, som kontrast til «ovenfra og ned» fra forut gitte livssynkategorier.

23 Disse er bortenfor rasjonell kritikk og «måste således tänkes falla tillbaka på och vara beroende av bestämda kollektivt givna föreställningar, språk, handlingsmönster, praxis, traditioner och institutioner». (Bråkenhielm 2013:161).

24 Clement Vidal er professor ved Free University of Brussels. Se Vidal 2014. Hans nettside: <http://www.clemvidal.com>.

Livssynsteori og sentrale aspekt ved begrepet 'worldview'

Foruten norske og nordiske bidrag har også 'worldview'-forskningen vært sentral for arbeidet med livssynsteori ved MhG. Arbeidene til litteraturviteren og lærebokforfatteren James W. Sire, som den svenske livssynsteoretikeren Carl Reinholdt Bråkenhielm kategoriserer som «teologisk livsåskådningsforskning» (Bråkenhielm mfl. 2013:25),²⁵ har her stått sentralt. Sire gir en omfattende klargjøring av begrepet 'worldview', samtidig som han bruker begrepet praktisk i analyser av ulike litterære tekster. *The Universe Next Door. A Basic Worldview Catalogue* (Sire 1976, femte utgave i 2009) er en mye brukt lærebok internasjonalt.²⁶ Med utgangspunkt i tesen om at «everyone has a worldview» definerte Sire i første omgang 'worldview' som «... a set of presuppositions (assumptions which may be true, partially true or entirely false) which we hold (consciously or subconsciously, consistently or inconsistently) about the basic makeup of our world» (Sire 1976: 17).

Til hjelp for å forstå de grunnleggende aksiomene («presuppositions») hevder Sire at de kan sees som svar på syv spørsmål,²⁷ og viser videre hvordan ulike 'worldviews' gir forskjellige svar på spørsmålene.²⁸ I presentasjonen av disse 'worldviews'²⁹, gjør Sire bruk av et bredt spekter av skjønnlitteratur, filosofi, film og andre kunstuttrykk, og viser hvordan det her gis ulike svar på worldview-spørsmålene. Hans idéhistoriske

25 Bråkenhielm tegner opp tre tradisjoner: teologisk, antropologisk og filosofisk livssynsforskning. Bråkenhielm 2013:25.

26 Boken er utgitt på IVP Academic, var «IVP Book of the Year» 1998 og er oversatt til mer enn ti språk og brukt på over hundre collegier og universiteter. Nettside: <https://www.ivpress.com/the-universe-next-door>. Sml. også henvisninger til Naugle 2002:255–256 og 354–355.

27 De syv spørsmålene er: Hva er den ytterste virkelighet? Hva er ytre verden? Hva er et menneske? Hva skjer med mennesket etter døden? Hvorfor er det mulig å vite noe? Hvordan kan vi vite hva som er rett og galt? Hva er meningen men menneskets historie? Med sin reviderte definisjon (2004a:22) føyde han til et åttende spørsmål: Hvilke livsorienterende verdier og engasjement samsvarer med dette livssynet?

28 Han hevder at kristen teisme måtte vike plass for deisme, og videre for naturalisme, nihilisme, eksistensialisme, østlig panteistisk monisme og ny bevissthet. I de senere utgavene er kapitlet om den nye bevisstheten blitt erstattet av New Age, etterfulgt av kapitler om postmodernisme og islamsk teisme.

29 På noen steder problematiserer han også begrepet «worldview» for fenomenene han beskriver (som ved nihilismen), og ser at han må endre noe på livssynsspørsmålene for å komme til rette med de ulike livssynene (som med østlig monisme, New Age og postmodernisme).

tilnærming er dermed også hermeneutisk, med bruk av kvalitativ tekst-analyse, der han stiller de nevnte syv spørsmålene til tekstene og dermed gir grunnlag for å sammenligne svarene som gis.

Sires videre refleksjoner over fenomenet og begrepet 'worldview', ikke minst ut fra innsiktene i David Naugles *Worldview: The History of a Concept* (2002), resulterte i en revidert definisjon i 2004:

A worldview is a commitment, a fundamental orientation of the heart, that can be expressed as a story or in a set of presuppositions (assumptions which may be true, partially true or entirely false) which we hold (consciously or subconsciously, consistently or inconsistently) about the basic construction of reality, and that provides the foundations on which we live and move and have our being (Sire 2004a:17).

Det før-teoretiske («pre-theoretical») er et nøkkelmoment i den nye definisjonen, særlig slik de fremkommer i termene «commitment» og «basic orientation of the heart». Videre sies det at 'worldview' kan uttrykkes både som «lære», «fortelling» og «levemåte»³⁰. Slik utvides perspektivet, selv om det kognitive forblir hovedfokuset i og med worldview-spørsmålene. Sire presiserer også at intellektuell analyse har sine begrensninger: «The categories of sociological analysis can illuminate for apologists a fuller picture of the culture(s) we address than those of mere intellectual analysis» (Sire 2014:19).³¹

Wilkens og Sanford i *Hidden Worldviews* (2009) bekrefter nytten av Sires tilnærming (2004b), men har en noen annen bruk av 'worldview'. Forfatterne fokuserer på det de omtaler som 'cultural worldviews', og presenterer «Eight Cultural Stories That Shape Our Lives».³² Disse sees ikke som helhetlige intellektuelle systemer, men som mentaliteter produsert «nedenfra», fra kulturen, og som kan prege oss ubevisst.³³ Wilkens og

30 Sire kaller kategoriene «rational systems», «master stories» og «ways of life».

31 Sagt med referanse til boka *Chris Chrisman Goes to College. And faces Challenges of Relativism, Individualism and Pluralism* (1993).

32 Individualism, Consumerism, Nationalism, Moral Relativism, Scientific Naturalism, The New Age, Postmodern Tribalism, Salvation by Therapy.

33 Det bør nevnes at «fortellingene» Scientific Naturalism og The New Age finnes hos Sire som mer helhetlige, intellektuelle og ekskluderende perspektiver.

Sanford analyserer ideene som ligger til grunn for disse fortellingene og gir en vurdering ut fra et kristent perspektiv.

Dette kulturelle perspektivet kan sees som komplementerende i forhold til Sires, samtidig som en her finner samme type analyse av underliggende forståelser samt en sammenligning av dem. Mens Wilkens og Sanford vurderer ulike worldviews fra et eksplisitt kristent ståsted, ligger Sires kritikk implisitt i hans idéhistoriske fremstilling.

Denne teologiske bruken av 'worldview' er imidlertid kritisert av blant andre teologen og filosofen James K. A. Smith. I sin *Desiring the Kingdom* (2009) hevder han at worldview-tilnærmingen plasserer identiteten i det kognitive, mens den etter hans syn bør lokaliseres i det affektive (Smith 2009: 64). Smith formulerer dette som «You Are What You Love» (Smith 2016): Våre liv formes ikke så mye «ovenfra», fra fornuft og 'worldview', som «nedenfra», fra våre «guts», vaner og det han kaller «liturgier». «We might have a highly developed, articulate 'worldview' and yet act in ways that can be remarkably inconsistent with such a 'perspective'» (Smith 2013:8).

Sire responderer på Smiths innvendinger i den reviderte utgaven av *Naming the Elephant: Worldview as a Concept* (2015)³⁴ og fremholder at hans reviderte definisjon ikke rammes av kritikken.³⁵ Det sentrale ankepunktet, at praksis ikke alltid samsvarer med tenkning, drøftes av Sire i forbindelse med denne revisjonen: «If, however, one includes ... the notion that one's worldview is that 'in which one moves and has his being', then inconsistent behavior belies what we say is our worldview» (Sire 2015:66). Smiths kritikk diskvalifiserer derfor ikke bruken av 'worldview', men viser at 'worldview' som tilnærming har sine begrensninger.³⁶

34 I lys av dette uttrykker Sire at «[perhaps] the best way to explain why Smith is so critical of 'worldview'-thinking is simply to notice that (1) his understanding of 'worldview' is limited to the intellectual, (2) the basis on which he justifies this limitation is severely limited, and (3) he ignores the rich history and wide recognition of the symbiotic relationship of the intellect to action». (Sire 2015:64).

35 I J.K.A. Smiths oppfølger til *Desiring the Kingdom* (2009); *Imagining the Kingdom* (2013), er ikke polemikken mot 'worldview' like sterk. Intensjonen er å la begrepet finne sin plass innen «a larger paradigm labeled cultural liturgy» (2013:8). Han anser altså ikke 'worldview' som feilaktig, men som utilstrekkelig.

36 I Fisher-Høyrens (2017) kritikk av livssyns-/worldview-begrepet finner vi noe av den samme svakhet som hos Smith. Fisher-Høyrem forholder seg ikke til Sires nyanserte definisjon. Han påpeker med rette at livssynsbegrepet ikke fanger inn sentrale tema som den underliggende markedslogikken eller det performative aspektet.

Når ‘worldview’ oversettes til våre nordiske språk, er det stor variasjon i begrepsbruken. I svensk sammenheng brukes både ‘livsåskådning’, ‘världssyn’ og ‘världsbild’. På dansk finner vi ‘verdensbilleder’ som oversettelse av Sires *Universe Next Door* (1976) i 1991, mens Jakobsen (2017) bruker ‘verdenssyn’. På norsk finner vi ofte begreper som ‘verdensanskuelse’, ‘verdensbilde’ og ‘livssyn’. De to første har assosiasjoner til naturvitenskapen, som eksempelvis «det geosentriske verdensbilde», og kan dermed innsnevre forståelsen. Begrepet ‘livssyn’ har et bredere og eksistensielt fokus, og fanger inn helheten som ligger i ‘worldview’-begrepet. ‘Livssyn’ er da også innarbeidet i norsk språkbruk faglig og politisk, selv om begrepsbruken varierer, slik vi så ovenfor. Vi vil derfor klargjøre MhGs forståelse og bruk av ‘livssyn’ i forhold til forskningsfeltet.

Livssynsteori og MhGs plassering i aktuell faglig diskusjon

Det korte risset ovenfor synliggjør livssynsteori som et dynamisk fagfelt med ulike perspektiver. Dette tydeliggjøres også i den omfattende nordiske antologien *Livet enligt människan. Om livsåskådningsforskning* (Bråkenhielm mfl. 2013). Her presenteres et spekter av posisjoner, temaer og metoder på forskningsfeltet i nordisk kontekst. Når vi i det følgende plasserer forståelsen av livssyn ved MhG, velger vi Bråkenhielms oversiktsbilde som innsteg (Bråkenhielm mfl. 2013:9–33). Videre inkluderer vi perspektiver fra Jakobsen og J. K. Smith.

Når det gjelder å definere ‘livssyn’, følger MhG tradisjonen med å ta utgangspunkt i en *stipulativ*³⁷ definisjon. Livssyn sees som svar på de eksistensielle livsspørsmålene, og forståes dermed som noe alle mennesker har, bevisst eller ubevisst. Det personlige livssynet kan imidlertid være mer eller mindre konsistent. Videre brukes livssyn konsekvent som fellesbetegnelse for sekulære og religiøse perspektiver.

I diskusjonen vedrørende *substansielle* og *funksjonelle* definisjoner brukes en *kombinasjonsdefinisjon* ved MhG. *Substansielle* definisjoner

37 Mens en deskriptiv definisjon beskriver eksisterende bruksmåte av en term, brukes en stipulativ definisjon normativt for en spesifikk kontekst eller diskusjon.

vektlegger det kognitive innholdet og eksistensielle spørsmål om død, lidelse, kjærlighet osv., mens *funksjonelle* definisjoner er mer opptatt av hva som gir mening, tillit, retning og håp. Bråkenhielm, som også står for en kombinasjonsdefinisjon, påpeker at disse kan ha ulike tyngdepunkt. Ved MhG ligger vekten på de substansielle, med de sentrale innholdselementene verdioppfatning, menneskesyn, virkelighetsforståelse, og 'tro' forstått som «tillit og forankring av mening».³⁸ Dette pre-teoretiske elementet fanges også opp i Sires revisjon av 'livssynbegrepet' i 2004. Her påpekes det at 'livssyn' både er et syn *på* og et syn *for* livet (Sire 2004b:118).

Når det gjelder å nærme seg livssyn som enten *personlige* eller *kollektive størrelser*, følger MhG Aadnanes' distinksjon mellom personlige livssyn og kollektive livssynstradisjoner og -trender, der innholdselementene uansett er de samme. Når det gjelder de sosiale og mentale rammevilkårene for livssynsdanningen, er en ved MhG særlig opptatt av de populærkulturelle fortellingenes rolle som leverandør av materiale til livssynsdanningen.³⁹ Det narrativt kontekstuelle perspektivet er her tydelig.

Innen livssynsforskningen finnes det et mangfold av *metoder*.⁴⁰ Ved MhG anvendes både hermeneutiske, filosofisk-analytiske og komparative tilnærminger. Kvalitative innholdsanalyser av populærkulturelle fortellinger i film og TV-serier har stort fokus, med bruk av et analyseverktøy utviklet ved institusjonen.⁴¹ Samtidig er komparative tilnærminger fremtredende innen kristen apologetikk ved MhG.

I møte med *sannhetsspørsmålet* foreligger det ifølge Gravem to posisjoner. Den *konstitutive* hevder at det ikke finnes noen tilgang til virkeligheten uten et livssynsperspektiv, og at det derfor ikke finnes kriterier for

38 De tre første elementene samsvarer med Aadnanes, mens elementet «tro» er inspirert av Nome, Smith og Gravem. Her sees tro som livssynets aksiomatiske, ofte skjulte side, som forklarer hvor en forankrer tilliten og søken etter mening. Se M.S. Dahle 2002.

39 Her er det selvfølgelig andre områder og arenaer å utforske i tillegg, som hjemmet, skolen, sosiale medier osv.

40 I den aktuelle antologien nevnes følgende liste av metoder som brukes i livssynsforskning: «Vid sidan av beteendevetenskapliga metoder av kvalitativ og kvantitativ karaktär, kan det röra sig om hermeneutiska metoder (tolkning), historiska metoder (källkritikk), filosofisk-analytiska metoder (argumentationsanalys, språkfilosofisk analys, teologikritik) eller komparative metoder (jämförelser). Olika metoder kan också kombineras så at exempelvis historiska (urval av texter), hermeneutiska (texttolkning) och jämförande metoder (jämförelse av material från olika tidsperioder) används i samma livsåskådningsstudie». (Bråkenhielm mfl. 2013:20).

41 Se nedenfor under case.

å kunne vurdere livssyn. Den *hypotetiske* forståelsen av livssyn åpner derimot for kritikk av eget og andres livssyn (Bråkenhielm mfl. 2013: 407). MhG står her i sistnevnte tradisjon, der også Aadnanes og Sire befinner seg, med en betydelig vekt på livssynskritikk.

Når det gjelder henholdsvis den *kategoriserende*⁴² og den *dimensjonerende*⁴³ tilnærmingen, slik den er utmyntet i Jakobsen (2017), kombineres disse i analyseverktøyet utviklet ved MhG. Her kobles de utforskende livsspørsmålene med en kartlegging i forhold til de større livssynstradisjonene. Både Aadnanes og Sire, på sin side, kan sies å primært høre til i den kategoriserende tilnærmingen.

Vedrørende kritikken mot livssynstilnærmingen (Smith 2009; Fisher-Høyrem 2017), at den er for teoretisk og kognitivt preget, har MhG tidlig inkludert det pre-teoretiske elementet «tro», forstått som «tillit og forankring av mening» (M.S. Dahle 2002), som vi så ovenfor. Sires bearbejdede worldview-definisjon (Sire 2004 og 2015) løftet frem flere sentrale aspekter som også komplementerer de kognitive dimensjonene.

Et vesentlig aspekt ved denne forståelsen av 'livssyn' er at den medvirker til en indirekte profilering av institusjonens kristne verdigrunnlag. Aspekter som nøytralitetens umulighet og menneskets behov for mening og svar på eksistensielle spørsmål, samsvarer med den bibelske fortellingen om mennesket som skapt i Guds bilde, til en relasjon.

På bakgrunn av denne redegjørelsen av MhGs plassering i den faglige diskusjonen, kan vi i det følgende fokusere på MhG som case for å utforske anvendelsen av livssynsteorien.

Livssynsteori som perspektiv ved NLA Mediehøgskolen Gimlekollen - case

I det følgende er det naturlig å ta utgangspunkt i akkrediteringene som formelt la grunnlaget for og bekreftet den faglige tilnærmingen skissert ovenfor.

42 Tar utgangspunkt «ovenfra», i gitte kategorier.

43 Tar utgangspunkt «nedenfra», i spørsmål.

Livssynsperspektivet og akkreditering av studier ved MhG

Begrepet 'livssyn' var, som nevnt innledningsvis, allerede etablert i læreplaner før institusjonen fikk akkrediterte studier. Fra 1991 ble livssyn et sentralt perspektiv i faget *Kristen medietenkning*, hvor betydningen av å forstå samtidens livssynsmangfold ble vektlagt. Ved akkrediteringen av årsstudiet *Mediekommunikasjon* i 1996 var emnet *Medier, etikk og livssyn* (MEL) en integrert del. Da det toårige profesjonsstudiet i journalistikk (JO) ble akkreditert året etter, ble livssynsaspektet videreført på andre året i MEL II. Disse to emnene relaterte til samtidens livssynsmangfold og profilerte på en særlig måte MhGs kristne verdigrunnlag. Emnene skulle gi en grunnleggende kompetanse i etikk og livssyn som bakgrunn for medieanalyse og journalistisk arbeid.

Det er her interessant å merke seg at utredningen fra det svenske Högskoleverket om skandinaviske journalistutdanninger (1999) løftet frem emnet MEL som unikt; som «ett område som försumrats i den reguljära grundutbildningen, kan man nämna [Gimlekollens] fortbildningskurser i etiska och livssynsåskådningsmässiga frågor.»⁴⁴

Arbeidet med livssynsteorien i MEL I og II lå som grunnlag for utviklingen av livssynskomponenten i semesteremnet *kommunikasjon og livssyn* (KL), som ble akkreditert i 2001. Samtidig ble semesteremnet i tverrkulturell kommunikasjon akkreditert, hvor sosialantropologien står sentralt og livssynsbegrepet er ett av flere begreper som anvendes for å forstå mennesker og kulturer i samspill og utvikling.

KL-studiet skiller seg fra andre studier ved MhG ved å være rettet mot menighetsarenaen. Her står livssynsteori særlig sentralt. Sakkyndig komité gav en klar bekreftelse på relevansen av studiet ved godkjenningen av det første semesteremnet:⁴⁵

I dagens situasjon må [semesteremne i KL] anses som et aktuelt tilbud på markedet, på samme måte som det er naturlig for Mediehøgskolen å utvikle det ...

44 Svenske Högskoleverkets utredning fra 29.12.1999.

45 KL I tilsvarende dagens *Kommunikasjon og livssyn – en innføring*, KL101 (30 sp).

Det er få eller ingen studier med kopling mellom kommunikasjon og livssyn ved universitet eller statlige høyskoler.⁴⁶

Da KL bachelor ble godkjent i 2007, uttalte sakkyndig komité følgende:

Å kombinere disse to stikkord [kommunikasjon og livssyn] og gi en kompetanse på å forstå og å kommunisere livssyn, er etter vår mening et spenstig studietilbud i en tid der pluralismen i samfunnet og toleranse-idealet stiller høye krav til de som kommuniserer om de dype spørsmål i livet... Vi anbefaler at studiet konsentrerer seg om disse to stikkord og utvikler et curriculum som bruker livssyn som innfallsport til religion/etikk.⁴⁷

Livssynsperspektivet i forskning og utviklingsarbeid ved MhG⁴⁸

Vi vil her først fokusere på livssynsforskning relatert til begrep og terminologi, før vi illustrerer utviklingsarbeid inn mot ulike disipliner. Forskningsfellesskapet vi her er en del av, er forankret i både KL, interkulturell kommunikasjon (IK) og journalistikk (JO).

Når det gjelder den begynnende forskningen innen livssynsteori generelt ved MhG, står hovedoppgaven til Margunn Serigstad Dahle: *På sporet av livssyn. Utvikling og utprøving av eit analyseverktøy – med ungdom som case* (M.S. Dahle 2002) sentralt. Livssynsterminologien drøftes som bakgrunn for å utvikle et analyseverktøy som deretter anvendes på henholdsvis bidrag fra tre ungdomsforskere og på tenåringsserien *Dawson's Creek* (TV3). I sin drøfting av livssynsterminologien relaterer Serigstad Dahle særlig til Aadnanes, Nome, Smith, Gravem og Sire. Som vi så ovenfor, konkluderer hun med fire innholdselementer i beskrivelsen av livssyn. Analyseverktøyet er en kvalitativ tekstanalyse forankret i livssynsteori.

46 Faglig vurdering av fagplan for *semesteremne i kommunikasjon og livssyn* ved Mediehøgskolen, datert 10.11.2000, ved Asle Gire Dahl og Asbjørn Simonnes.

47 Vurdering av *bachelorgrad i kommunikasjon og livssyn* ved Mediehøgskolen, datert 01.19.2006, ved Bernd Krupka og Geir Afdal. Etter at MhG hadde fulgt opp komiteens krav, konkluderte komiteen i sin tilleggsvurdering, datert 08.08.2007, med en anbefaling om godkjenning.

48 Tidsperioden for utviklingsarbeid ved MhG går tilbake til 1996 (høgskolegodkjenningen). Forskningsarbeidet har røtter tilbake til 2001 og 2002, men tar fart etter fusjonen i 2013.

Med utgangspunkt i den observerbare livspraksisen identifiseres sentrale momenter knyttet til verdier, menneskesyn, virkelighetsforståelse og tro. Livspraksisen kategoriseres i tråd med teologen David Howells tematiske strukturering, med hovedområdene «forholdet til seg selv og sine, forholdet til autoriteter og samfunn, og forholdet til ‘det bortenfor’» (Howell 2002:133).

Analyseverktøyet foreligger i videreutviklet⁴⁹ form i *Manus for livet? Film som verktøy i trosopplæringen* (Skattum & Dahle 2010). Livssynsanalyse av film blir her et redskap for å kunne identifisere tilknytningspunkt og spenningspunkt i forhold til kristen tro, og gir dermed mange muligheter for bruk av film på menighetsarenaen. Her er det normative tydeliggjort ved å integrere det teologiske nivået i analysen. Analyseverktøyet foreligger også i videreutviklet form i kapitlet «Story and Meaning-Making: A Multilevel Approach to Film in Faith Education» i *Interdisciplinary Reflections on the Interplay between Religion, Film and Youth* (M.S. Dahle 2019).

Videre illustrerer lærebokkapittelet «Budskapet og brillene – om fag, formidling og forståelse» (M.S. Dahle 2013:81–102) relevansen inn mot kristne friskoler. Her kombineres den «dimensjonerende» og den «kategoriserende» tilnærmingen til livssyn nevnt ovenfor (Jakobsen 2017).

Utgangspunktet for arbeidet med livssynsanalyse har vært innenfor den religionspedagogiske konteksten, der også hovedoppgaven til Serigstad Dahle er forankret. Artikkelen «Spor av tru i ei tenåringssåpe? Om ungdomsmedia og religionspedagogen» (M. S. Dahle 2003), som baserer seg på hovedoppgaven fra 2002, illustrer livssynsanalysens relevans som verktøy i møte med medietekstene i formidling til ungdom.

Et sentralt bidrag er artikkelen «Forskningsprosjektet ‘10-25’ – i religionspedagogisk perspektiv» (M.S. Dahle 2012).⁵⁰ Her tas det utgangspunkt i den klassiske religionspedagogiske inndelingen «tolkning, undervisning og oppdragelse» (Asheim og Mogstad 1996), hvor livssynsteori bidrar i

49 Videreutviklingen sees særlig ved at livssynsanalysen rammes inn av en forberedende fase, med det emosjonelle og det estetiske nivået, og en oppfølgingsfase med det normative nivået, der det skjer en vurdering utfra kristen tro. Slik tas filmen som helhet på alvor, samtidig som ressursen for trosopplæreren er tydelig.

50 Forskningsarbeidet var på oppdrag fra NLM Ung for å kartlegge kristent ungdomsarbeid (alder 10–25 år) i Norge.

forhold til tolkningen av livet, tilværelsen og samtiden. Når det gjelder undervisning i kristen tro, er det vesentlig å relatere til de sosiale og mentale rammevilkårene, med mangfoldet av livssyn. Dette gir mulighet for å ta opp aktuelle spørsmål og innvendinger mot kristen tro og synliggjøre den kristne troens særpreg og relevans. I forhold til oppdragelse er livssynsteori vesentlig både i spørsmålet om populærmedienes rolle i dannelsingsprosessen og i å formulere sammenhengen mellom trosinnhold og trospraksis. Her illustreres hvordan livssynsperspektiv kan forstås «narrativt kontekstuellet» i et prosess-perspektiv, samtidig er livssynsperspektivet sentralt i en helhetlig tilnærming til trosopplæring, med begrepene hode, hjerte og hånd som illustrasjon (Dahle 2012:44).

Videre er livssynsteori også anvendt i forskning knyttet til IK. Kapitlet «Hotel Caesar sett med norsk-somaliske øyne – om populærkultur og verdiformidling» (Dahle & Kro⁵¹ 2013) bruker det nevnte analyseverktøyet på samfunnsarenaen med fokus på medietekster i det interkulturelle møtet.

Et viktig forsknings- og utviklingsarbeid innenfor JO er utviklingen av 'livssynsjournalistikk' som nytt fagfelt ved MhG. Forskningsartikkelen «Livssynsjournalist i skvis mellom ulike forventninger» (Dahlstrøm⁵² 2014) og fagboken *Kors på halsen? Innføring i livssynsjournalistikk* (Dahlstrøm 2015) legger grunnlaget for dette. I denne fagboken viser Serigstad Dahle i ett av sine to kapitler (M.S. Dahle 2015a)⁵³ hvordan livssyn kan analyseres ut fra tre ulike perspektiver; både idéhistorisk, systematisk og sosiologisk. Den sosiologiske tilnærmingen bringer her et nytt perspektiv i anvendelsen av livssynsteori ved MhG.

Kollega Kåre Melhus⁵⁴ sitt kapittel «NLAs verdigrunnlag: Refleksjoner med journalistutdanningen som case» i herværende antologi, tematiserer ikke livssynsbegrepet spesifikt. Melhus viser imidlertid hvordan det kristne perspektivet ved MhGs journalistutdanning, med forpliktelse på demokrati og prinsipiell pluralisme, har bidratt til ytterligere transparens, engasjement og toleranse i journalistikken.

51 Ingvild Thu Kro er kollega på studiet *kommunikasjon og livssyn*.

52 Hilde Kristin Dahlstrøm er kollega på *journalistikkstudiet*.

53 Det andre kapitlet gir en leksikalsk oversikt over livssynssamfunn i norsk kontekst.

54 Kåre Melhus har vært knyttet til *journalistikkstudiet* ved MhG.

På den kristne friskolearenaen illustrerer kapitlet «Det kristne verdigrunnlaget i møte med mediernes livssynsmangfold – med KFL-satsingen på Oasen skole Birkelid som case» (M.S. Dahle og L. Dahle⁵⁵ 2018, i antologien *Kristne grunnskoler. Begrunnelse – innhold – handlingsrom*) bruken av livssynsteori for å synliggjøre det kristne verdigrunnlaget på en måte som utviser respekt for livssynsmangfoldet både blant elevene og i mediene.

Arbeidet med livssynsteori ved MhG stod sentralt i opprettelsen av den tverrfaglige forskergruppen *Barn, medier og livssyn*⁵⁶ (fra 2014). Forskergruppen har produsert forskningsantologien *Barns mediehverdag* (Nyjordet⁵⁷ 2018). Her illustrerer artikkelen «Disney som dannelsesagent. Med *Frost* og *Jake og sjørøverne i Drømmeland* som case» (M. S. Dahle og Kro 2018) hvordan livssynsanalyse kan brukes for å utvikle evnen til refleksjon og kritisk tenkning på barnehagearenaen. Eksempler på tilsvarende bidrag på menighetsarenaen er «Worldview Formation and the Disney Universe: A Case-Study on Media Engagement in Youth Ministry» (M. S. Dahle 2017) og «Tweens' mediehverdag som missiologisk utfordring» (M.S. Dahle 2014).

På fagfeltet religionsfilosofi/apologetikk undersøkte trosopplæringsprosjektet «Hvorfor akkurat Jesus?» (2014–2016) hvordan trosopplærere i Den norske kirke forholder seg til sannhetsspørsmålet og livssynsmangfoldet i trosopplæringen (Fisher-Høyrem⁵⁸ 2014). I møte med funnene ble det utviklet «En helhetlig religionspedagogisk tilnærming til sannhetsspørsmålet i trosopplæringen» (Hinderaker 2016), der livssynsteori er en sentral nøkkel for å respektere mangfold og samtidig være trygg på sin identitet og frimodig i sin formidling.

Innen feltet missiologi vil vi løfte frem tre bidrag: Artikkelen «Media Messages Matter: Towards a New Missiological Approach to Media Engagement» (L. Dahle 2014) setter en agenda for misjonalt arbeid med mediene, med fokus på mediebevisstgjøring, medienærver og

55 Lars Dahle er kollega på studiet *kommunikasjon og livssyn*.

56 Forskergruppen representerer også flere NLA-campuser såvel som studieprogram: *Grunnskolelærerutdanning, barnehagelærerutdanning, interkulturell kommunikasjon, journalistikk og kommunikasjon og livssyn*.

57 Bjørg Marit Nyjordet er kollega på studiet *journalistikk*.

58 MhG kollega på studiet *kommunikasjon og livssyn*.

mediemisjon. Her er livssynsperspektiv spesielt viktig på området mediebevisstgjøring. Artikkelen «Kontekstualisering og apologetikk i Apostelgjerningene og i vår egen tid. En analyse av Timothy Kellers misjonale bidrag» (L. Dahle 2017) legger særlig vekt på sekulære forståelsesrammer («sekulære selvfølgheter»). I bokkapitlet «Cognitive Dissonance as a Missiological Challenge: An Evangelical Perspective on Western Europe» (L. Dahle 2018) anvendes begrep fra psykologien for å tematisere de apologetiske utfordringene kristne opplever i en kontekst med uforenlige perspektiver.⁵⁹ I det nært beslektede fagområdet religionssosiologi, bidrar artikkelen «Western Europe – Marginalisation of Christians through Secularisation?» (L. Dahle 2015) med livssynsperspektivet anvendt mot den offentlige arena. Med distinksjonene «sacred», «naked» or «civil public square» (sml. Guinness 2013) utfordres nøytralitetsidealet, hvor de – ofte usynlige – sekulære livssynsperspektivene settes på agendaen.

På bakgrunn av denne framstillingen vender vi oss nå til forskningsspørsmålene og spør for det første: *Hvilken relevans har livssynsteori i MhGs faglige tilnærming til forskning og utviklingsarbeid?*⁶⁰

Vi vil her løfte fram relevansen av livssynsteori på følgende områder:

- 1) Livssynsteori bidrar med analyseverktøy som viser seg å være anvendelig på ulike tekster, innenfor ulike disipliner og på ulike arenaer.
- 2) For religionspedagogikken er livssynsteori nyttig inn mot både tolkning, undervisning og danning.
- 3) For journalistikken er livssynsteori avgjørende i utviklingen av livssynsjournalistikk som fagområde.
- 4) Innen religionsfilosofien og apologetikken er livssynsperspektivet vesentlig for å kunne identifisere aktuelle utfordringer for kristen apologetikk, som sekulære selvfølgheter, 'kognitiv dissonans', samt «nøytralitetsidealet».
- 5) Innenfor missiologien viser relevansen seg særlig i møte med mediehverdagen, både i forhold til mediebevisstgjøring, medienærver og mediemisjon.

59 Dette begrepet ble først anvendt på kristen apologetikk i *Trenger troen forsvares?* (Gustavsson 2016), hvor kapittel 3 har overskriften: «Kognitiv dissonans – å leve med motstridende selvfølgheter».

60 Hovedvekten ligger her på forskningsdelen, da utviklingsarbeidet primært viser seg under utdanning og formidling.

For det andre: *Hvilken relevans har livssynsteori for å synliggjøre MhGs verdigrunnlag i forhold til forskning og utviklingsarbeid?*

Vi vil her løfte fram relevansen for følgende områder: 1) Livssynsteori synliggjør verdienes forankring i ulike grunnleggende perspektiver. 2) Livssynsteori gir grunnlag for å forstå mangfoldet av perspektiver, samtidig som det illustrerer nøytralitetens umulighet. 3) Livssynsteori bidrar til transparens og tydelighet i forhold til formulering av den kristne troens innhold, særpreg og begrunnelse. 4) Livssynsteori gir grunnlag for å fremme og fastholde et kristent perspektiv i møte med mangfoldet.

Livssynsperspektivet i utdanningen ved MhG

Når vi i det følgende har fokus på hvordan livssynsteori har bidratt faglig og verdimesig på MhGs utdanningsområde, anlegger vi også her hovedsakelig et historisk perspektiv. Vårt praksisfellesskap er her knyttet både til KL og JO.

Livssynsteori i journalistikken

Via emnene MEL I og II har livssynsteori spilt en sentral rolle. Begge emnebeskrivelsene ble gjennom flere studieår innledet på følgende måte: «Med utgangspunkt i bevisstheten om verdinøytralitetens umulighet, er det naturlig å prøve å kartlegge verdier, menneskesyn og virkelighetsforståelse som er med på å prege samfunn og presse. Dermed er fokus satt på ulike aktuelle livssyns innhold og innflytelse».⁶¹ Emnene relaterer dermed både til journalistenes arena og profesjon.

I delemnet «Grunnlagsspørsmål i etikk og livssyn» i MEL I ble det gitt en «grunnleggende innføring i livssyn (med verdispørsmål, menneskesyn, virkelighetsoppfatning og tro som grunnleggende elementer) og etikk» der søkelyset ble rettet mot «aktuell etisk teori og et kristent etisk perspektiv».⁶² Livssynsteoriens viktigste bidrag har her vært på tre områder: *For det første* ved at den synliggjør etikkens og verdienes ulike forankringer. Dette er vesentlig for etisk refleksjon og argumentasjon i

⁶¹ Sml. emneplan for MEL 2008.

⁶² Sml. emneplan for MEL 2008.

livssynsmangfoldet. *For det andre* hjelper den til å forholde seg til – og respektere – livssynsmangfoldet, og *for det tredje* tematiseres nyhets- og underholdningsmedienes rolle som livssynformidlere.

I 2013 ble emnene MEL I og II omformet til henholdsvis *Presseetikk og medierett* og *Medier og livssyn*. Dette innebar også noen endringer i emnebeskrivelsene. Formuleringen fra den gamle MELII: «et kritisk-normativt møte med det postmoderne livssynsmangfoldet med utgangspunkt i et kristent livssyn» ble i *Medier og livssyn* til «et kritisk møte med det postmoderne livssynsmangfoldet». Elementet «kritisk» blir her stående uten forankring, og det kristne perspektivet blir ikke nevnt eksplisitt. Aadnanes og Sire er imidlertid beholdt som grunnbøker i livssynsteori. Pensum gir dermed fortsatt mulighet til å ivareta synliggjøring av behovet for å en forankring av etikk og kritikk.

I 2015 ble koblingen til journalistisk praksis vesentlig styrket, hvor det nye delemnet livssynsjournalistikk bruker høyskolens fagbok *Kors på halsen. Innføring i livssynsjournalistikk* (Dahlstrøm 2015) som basis.

Livssynsteori på kommunikasjonsstudiene

Som nevnt ovenfor ble studiene TK og KL opprettet i 2001. I KL-studiet står livssynsteori særlig sentralt. I etableringen av dette studiet knyttet en dermed tilbake til institusjonens opprinnelige visjon ved å gi «kompetanse i livssynsmangfold, populærkultur og kristen apologetikk til formidlere av kristen tro» (L. Dahle 2011). Samtidig bidro etableringen av KL til en større ryddighet i forhold til rollene som journalist og kommunikatør.⁶³

Vi vil i det følgende sette søkelyset på studieprogrammet KL, som faglig sett kan beskrives som et teologisk tverrfaglig studium med grunnleggende missiologisk siktemål. Studiet inneholder både systematisk-teologiske (religionsfilosofi/apologetikk og religionspedagogikk/livssynsanalyse) og praktisk-teologiske (homiletikk/kommunikasjon og mediebruk/medieformidling) komponenter.

Bachelorbeskrivelsen (KLA 2007) peker på at: «Samtidens mangfold av verdier og kulturer utfordrer til gjensidig forståelse og åpen dialog på

63 For journalistrollen er det vesentlig å bevare sin uavhengighet, mens man i kommunikatørrollen taler på vegne av noen, og både kan og bør være åpen om dette.

tvers av livssynsgrenser både på den offentlige og den private arena».⁶⁴ Aadnanes og Sire er sentrale også her, og KL vekter også analyseperspektivet sterkt (M.S. Dahle 2002). I semesteremnet KL I (nå KL101) har både livssynsteori og nevnte analyseverktøy en sentral funksjon i alle de fire delene. I forhold til *kommunikasjon* er forståelsen både av ens eget og den andres livssyn avgjørende. *Livssynskunnskap* og *livssynsanalyse* gir utgjør verktøyene for å kartlegge, forstå og forholde seg til tros- og kultur-mangfoldet, mens *Medier, ungdomskultur og livssynsmarked* fokuserer både på livssynsformidlingen i mediens mange fortellinger og på hvordan mediebudskapene kan sies å speile og prege ungdomskulturen. Dette utfordrer til analyse av mediens livssynsformidling og til en bevisst bruk av medieeksempler i kristen formidling. Videre synliggjør livssynsmangfoldet behovet for *kristen apologetikk*.

KLA bachelor videreutvikler livssynsperspektivet fra KL101 på følgende måte: I *Kristen tro som livssyn* anvendes livssynsperspektivet 'innover' på kristen tro. Ved å bruke Sires definisjon (Sire 2004a og 2004b) fremheves hvordan et livssyn kan sees både som lære, fortelling og leve-måte. Dette gir mulighet til å synliggjøre den indre sammenhengen i kristen tro. Sires definisjon brukes også som et hermeneutisk verktøy i lesing av bibeltekster.

I emnet *Bibelformidling og populærkultur* anvendes analyseverktøyet fra KL101 med tanke på bruk av populærkultur i bibelformidling. Denne kvalitative tekstanalysen med utgangspunkt i livssynsteori gir mulighet for «dobbel lytting», der en møter begge tekstene på dybden og med respekt. Man utforsker videre «kontaktpunkt» og «spenningspunkt» mellom perspektivene og setter dem i en kritisk dialog. Her bygger analyseverktøyet på en tilnærming utviklet i Lars Dahles ph.d.-avhandling «Acts 17:16–34. An Apologetic Model Then and Now?».⁶⁵

Emnet *Livssynspluralisme, ungdomskultur og medier* utforsker på sin side hvordan mediene påvirker ungdomskulturen og de unges livssyndanning. Mediene sees som sentrale komponenter i rammevilkårene

64 Fra bachelorbeskrivelsen fra 2007.

65 Open University 2002. Et abstract tilgjengelig online fra https://www.academia.edu/36930565/ACTS_17_16_34_AN_APOLOGETIC_MODEL_THEN_AND_NOW (05.11.2019).

for livssynsdanningen. Den «narrativt kontekstuelle» (se Lindfeldt 2013) tilnærming står også sentralt her.

Andre KL-emner drøfter livssynsperspektiv som en av flere tilnærminger for kristen apologetikk. *Kristent livssyn i apologetisk perspektiv* hadde opprinnelig KLs «apologetiske kanon» i fokus, som NOKUT hadde oppfordret MhG til å utforme. Følgende sentrale grunntema for kristen apologetikk ble formulert: 'tro og viten', 'pluralisme og sannhet', 'Gud og virkeligheten', 'mennesket og det onde', 'kildene og historien', 'Jesu identitet og oppstandelse', samt 'etikkens begrunnelse'. I alle disse temaene er livssynsperspektiv relevant som verktøy.

Emnet *Apologetikk for det kristne livssynet – tilnæringsmåter og utvalgte temaer* tar opp to nye temaer fra den «apologetiske kanon»: 'det onde' og 'evangelienes troverdighet', og anvender en komparativ tilnærming.⁶⁶ I andreårsemnet *Teori og metode i kommunikasjon, livssyn og kristen apologetikk* vektlegges hvordan livssynsteori gir verktøy for kristen formidling og apologetikk, og hvordan livssynsteorien tydeliggjør noe av apologettikkens begrensning.

Emnet *Pluralisme, identitet og kristent livssyn* foreligger i to varianter, med vekt på *personlig identitet* og *Jesu identitet*. For begge variantene spiller livssynsteori en sentral rolle både for å kartlegge mangfoldet i henholdsvis menneskesyn og Jesus-bilder, og for å formulere en respons med utgangspunkt i det kristne livssynet.

De siste emnene som ble utviklet som valgemner for KL bachelorgrad, var *Kristent ungdomsarbeid i apologetiske perspektiv* (2012), og *Kristent ungdomsarbeid i sjelesørgerisk perspektiv* (2017). Begge relaterer til samtidens medie- og livssynsmangfold som kontekst.⁶⁷

På bakgrunn av denne framstillingen vender vi oss nå til forskningsspørsmålene, og spør for det første: *Hvilken relevans har livssynsteori i MhGs faglige tilnærming til utdanning?*

Vi vil her løfte fram relevansen på følgende områder: 1) Livssynsteori gav grunnlag for utviklingen av et bredt spekter av emner både innen journalistikk og kommunikasjon, og både for allmenne og kristne

66 Sammenlikn her den hypotetiske forståelse nevnt ovenfor.

67 Begge emnene er utviklet som en respons på behovene avdekket i forskningsprosjektene «10-25» og «Hvorfor akkurat Jesus?». Se ovenfor.

arenaer. 2) Livssynbegrepet har bidratt inn mot grunnlagsetikken så vel som presseetikken når det gjelder å tematisere verdier og menneskesyn – samt begrunnelsen av dem. Dette har relevans for etisk refleksjon og argumentasjon, og for dialogen mellom ulike livssyn. 3) Både nyhets- og underholdningsmedienes rolle som verdiformidler utforskes ved hjelp av livssynstilnærmingen, samtidig som den gir verktøy for kartlegging av perspektiver og verdsett i ulike kulturer. 4) Livssynsteori legger til rette for verdifullt læringsutbytte både personlig og i forhold til ens profesjon. Fagstoffet inviterer til refleksjon over både eget og andres livssyn, og utfordrer til respekt og toleranse for ulike perspektiver, samtidig som en lærer å identifisere spor av livssyn i mediebudskap. Videre bidrar dette til å styrke kritisk refleksjon, og til få en dypere forståelse av debatt og konfliktlinjer. 5) Når det gjelder kristen formidling, gir livssynsteori verktøy for «dobbel lytting», og til å bygge bro mellom Bibelen og den aktuelle kontekst. 6) I forhold til apologetikk er livssynsteori vesentlig for å kunne sammenligne perspektiv, for så å argumentere for «beste forklaring».

For det andre: *Hvilken relevans har livssynsteori for å synliggjøre MhGs verdigrunnlag i forhold til utdanning?*

Vi vil her løfte fram relevansen på følgende områder: 1) Livssynsteori gir rom for å presentere og reflektere over kristen tro innen rammen av livssynsmangfoldet. 2) Tydeliggjøringen av nøytralitetens umulighet bidrar til å skape større forståelse for å ha et uttalt verdigrunnlag ved institusjonen. 3) Livssynsteoriens bidrag til etisk bevissthet synliggjøres ved å vise verdienes forankring i menneskesyn og virkelighetsforståelse. 4) Livssynsteori åpner for positivt å kunne argumentere for den kristne troens styrke i forhold til alternativene, og dermed vise troverdigheten og relevansen av det kristne verdigrunnlaget.

Livssynsperspektivet i formidling⁶⁸

Når vi nå retter søkelyset mot formidlingsdelen, er materialet avgrenset til formidling som tar utgangspunkt i livssynsteori. Dermed forholder vi oss til formidling forankret i KL-studiet. Praksisfellesskapet knyttet

68 Her i formidlingsdelen forholder vi oss til tidsrommet fra opprettelsen av KL i 2001.

til høgskolens randsoner virksomhet Damaris Norge (DN)⁶⁹ står i en særstilling, ettersom det speiler KL-studiet og står for en utstrakt formidlingsvirksomhet i ulike kanaler og på ulike arenaer. På den internasjonale arena er praksisfellesskapene European Leadership Forum (ELF) og Lausannebevegelsen vesentlige.

I det følgende vil vi først presentere den allmennrettede formidlingen, og deretter den brukerrettede.⁷⁰

Innen *allmenrettet formidling* har livssynsforskningen ført til en rekke strategiske initiativer. Her er det bare rom for å gi noen få illustrerende eksempler, da innen de sentrale feltene livssynsanalyse og kristen apologetikk. Det arrangeres en rekke temadager innen begge områdene på bibelskoler, folkehøgskoler og for ulike målgrupper på menighetsarenaen.⁷¹ Samtidig er rekken av filmkvelder med samtaler ut fra et livssynsperspektiv lang. Dette gjelder både på den offentlige arena, som når en samarbeider med Kristiansand kino, og på menighetsarenaen – enten det er i enkeltmenigheter eller på store konferanser. Da Bibelselskapet feiret 200-årsjubileum (2016) med stor markering i Oslo, stod «Film og bibel» på programmet, med visning av syv filmer på Saga kino, der DN utarbeidet samtaleguider til hver av forestillingene.⁷²

Når det gjelder kristen apologetikk, arrangeres det debatter mellom representanter fra ulike livssyn. På den offentlige arenaen har faggruppa i KL over flere år samarbeidet med Human-Etisk Forbund i Vest-Agder om slike arrangement, mens debatter på kristne festivaler står i en særstilling på menighetsarenaen. Foredragsserier som «Skeptikerens guide til julen», «Skeptikerens guide til påsken», «Skeptikerens guide til Paulus»⁷³

69 Se www.damaris.no.

70 «Forskningsformidling og -kommunikasjon kan defineres ut fra målgruppene aktivitetene er rettet mot. Den kan være allmennrettet mot det brede publikum, brukerrettet mot forvaltning, næringsliv, offentlig sektor og andre som har bruk for kunnskapen i utøvelsen av sitt yrke eller sin profesjon, eller forskerrettet, det vil si fra forskere rettet mot andre forskere i form av vitenskapelig publisering, fagbøker, forelesninger etc.». Hentet fra Norsk Forskningsråd (NFR): *Forskningsrådets policy 2008-2012*, online på <https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/1235469234330.pdf> (05.11.2019).

71 Et eksempel er Bjørn Hinderakers undervisning ved Hald Internasjonale Senter gjennom flere år: «Christian Faith and Popular Culture» og «Christian Apologetics».

72 Disse er tilgjengelige på Bibelselskapets nettsider <https://www.bibel.no/InspirasjonMeditasjon/Aktiviteter-og-materiell/Bruk-Bibelen/Filmkveld> (05.11.2019).

73 Disse temaseriene ble holdt på Misjonshuset i Kristiansand.

er eksempler på hvordan utfordringene fra alternative livssyn møtes fra et kristent perspektiv. Den årlige nasjonale Veritaskonferansen illustrerer også KLS omfattende allmennrettede formidling. Illustrerende her er foredraget «Disney som danningsagent: Disney – lek og læring».⁷⁴

Mye av den muntlige formidlingen så vel som filmanalyser, samtaleguider og artikler i dagspressen⁷⁵ gjøres tilgjengelige som ressurser på Damaris Norges ulike plattformer, som nettsiden SnakkOmTro og Damaris' podkastkanal.

Innen *brukerrettet formidling* står skolearenaen sentralt, både inn mot lærere, elever og foreldre. Prosjektet «Medier og livssyn» ved Tryggheim videregående skule er et godt eksempel fra vgs-arenaen, med temadager i medieanalyse fra et livssynsperspektiv på alle trinn samt eget konsept for tverrfaglig særemne i religion og norsk med bruk av tidligere nevnte analyseverktøy. Prosjektet strakte seg over en tiårsperiode (fra 2006) med Serigstad Dahle som prosjektansvarlig, og er nå integrert i skolens egen undervisning. Prosjektet «Mediehverdag, livssynsdanning og kristen tro» gjennomføres av Serigstad Dahle på vegne av *Norges Kristne Folkehøgskolelag* (NKF) i 2019, slik Ingvild Thu Kro hadde fokus på livssynsformidling i *The Big Bang Theory* i prosjektet «Bare underholdning – eller?» for NKF i 2014.

Prosjektet «Sa du nøytral? Livssyn og læremidler – en oppdagelsesreise reise i kritisk tenkning og inkludering» (M.S. Dahle)⁷⁶ kobler på en særlig måte livssynsteori og kristen apologetikk, og gjennomføres i samarbeid med *Egill Danielsen Stiftelse* og DN. Damaris Skoles nettressurser for grunn- og videregående skoler⁷⁷ synliggjør ellers den store formidlingsaktiviteten på skolearenaen. Prosjektet «Implementering av verdiplattformen» for barnehagene i Norsk Luthersk Misjonssamband (M.S. Dahle 2018) viser på sin side anvendelse av livssynsteori på barnehagearenaen. På menighetsarenaen er brukergruppen trosopplærere i fokus, med kurs

74 Thu Kro og Serigstad Dahle. Online: <https://snakkomtro.com/disney-som-danningsagent-disney-lek-og-laering/> (01.02.2019).

75 Eksempler på faste spalter i tidsskrifter og aviser er *Fast Grunn*, *Dagen*, *Misjonstidende*, *Foreldremagasinet* til *Aldri Alene* og *På Bølgeleigde*.

76 Er i produksjon når denne boken skrives. Materialet ligger på nettsiden <https://damaris-skole-grs.no/sa-du-noytral/>.

77 Se nettsidene www.damaris-skole-grs.no og www.damaris-skole-vgs.no.

og seminarer i tillegg til årlige fagdager arrangert sammen med Agder og Telemark bispedømme.

Når det gjelder den internasjonale arena, er det naturlig å nevne de årlige bidragene ved European Leadership Forum⁷⁸, og da spesielt med temaer som mediebevisstgjøring og medieanalyse. I den globale *Lausannebevegelsen* leder Lars Dahle nettverket for «Media Engagement», hvor nettopp områdene Media Awareness, Media Presence og Media Ministries (se forskningsdelen) anvendes. Dette har gitt plattform for formidling om Media Engagement for lederskapet både i den anglikanske kirke i Uganda og i Mekane Yesus-kirken i Etiopia.

Når det gjelder *forskerrettet formidling*, er KL-miljøet ansvarlig for høgskolens vitenskapelige tidsskrift *Theofilos*⁷⁹ (se aktuelle artikler under 'forskning og utvikling' over), som ble godkjent på nivå 1 i 2012. Theofilos er «et nordisk akademisk tidsskrift for studiet av teologi, filosofi og kultur».

I lys av denne framstillingen vender vi oss nå til forskningsspørsmålene. For det første: *Hvilken relevans har livssynsteori i MhGs faglige tilnærming til formidling?*

Vi vil her løfte fram relevansen for følgende områder: 1) Livssynsteori bidrar til bevissthet om livssynsmangfoldet generelt og om perspektivene som vil prege målgruppen for formidlingen. 2) Livssynsteori gir praktiske verktøy for å forstå populærkulturens livssynsformidling og er helt vesentlig for å kunne bruke medietekster på en respektfull måte i kristen formidling, både i forhold til samtidstekst og bibeltekst. 3) Livssynsperspektivet er viktig for apologetikken både i forhold til møtet med alternativene, og i argumentasjonen for det kristne livssynets relevans og troverdighet.

For det andre: *Hvilken relevans har livssynsteori for å synliggjøre MhGs verdigrunnlag i forhold til formidling?*

Vi vil her løfte fram relevansen på følgende områder: 1) I den omfattende formidlingen av kristen tro på de mange arenaene gir livssynsperspektivet

78 Lars Dahle har vært med i lederskapet her siden starten. Sammen med Margunn Serigstad Dahle leder han også *Media Communicators Network* på konferansen.

79 Nettadresse www.theofilos.no. Tidsskriftet driftes nå i samarbeid med Johannelunds Teologiska Högskola.

hjelp til å tydeliggjøre det kristne verdigrunnlagets særpreg i mangfoldet.
 2) Formidling med utgangspunkt i livssynsteori gir ressurser for å møte populærkulturens verdiformidling og samtidens spørsmål til kristen tro.

Konklusjon

Oppsummering

På bakgrunn av livssynsmangfoldet som kontekst og UH-lovens forpliktelser presenterte vi livssyn som begrep og fagfelt, før vi plasserte MhGs forståelse av livssyn innenfor rammen av den aktuelle faglige diskusjonen. I møte med MhG som case utforsket vi den faglige relevansen av livssynsteori i relasjon til de tre virksomhetsområdene, før vi rettet søke-lyset på relevansen av livssynsteori for synliggjøring av verdigrunnlaget innen forskning, utdanning og formidling.

I det følgende vil vi oppsummere svarene på våre to forskningsspørsmål:

1. *Hvilken relevans har livssynsteori i MhGs faglige tilnærming til forskning, utdanning og formidling?*

Livssynsteori viser seg å være relevant som faglig perspektiv på flere måter. *Forskning* på livssynsteori gir verktøy for å beskrive, analysere og vurdere livssynsmangfoldet, og er sakssvarende på tvers av disipliner. Den tydeliggjør nøytralitetens umulighet, og gir hjelp til selvforståelse og kommunikasjon.

Når det gjelder *utdanning*, er livssynsteori relevant både personlig og profesjonelt. Den legger til rette for å utvikle større respekt og toleranse så vel som dypere refleksjon i møte med livssynsmangfoldet.

Livssynsteorien viser sin relevans for *formidling* blant annet ved å bidra til å forstå typiske trekk ved samtiden og dermed hva som preger mottakeren i formidlingssituasjonen, enten man har rolle som kommunikator eller journalist.

2. *Hvilken relevans har livssynsteori for å synliggjøre MhGs verdigrunnlag på områdene forskning, utdanning og formidling?*

Livssynsteori synliggjør MhGs verdigrunnlag på flere måter innen de tre virksomhetsområdene. Den gir grunnlag for å forklare og skape forståelse for at institusjonen har et gitt verdigrunnlag. Livssynsteori gir

hjelp til å synliggjøre verdienes forankring i underliggende perspektiver. Videre bidrar den til å møte det livssynsåpne samfunn med transparens, tydelighet og respekt, og til å kunne formulere troens innhold, særpreg og begrunnelse.

Avslutningsvis er det interessant å merke seg følgende sitat gjengitt av Bråkenhielm (2013:26), når han beskriver av betydningen «teologisk livsåskådningforskning»:

Thus in the interests of genuine pluralism and academic freedom, and in light of what a Christian *Weltanschauung* has contributed historically and can offer to the academy today, room ought to be made in addition to naturalism for theistically informed points of view on the university campus which can thereby serve as a template for the rest of society as neither a naked or sacred, but as a genuinely civic public square.⁸⁰

Bråkenhielm ser altså livssynsteorien som en ressurs i akademien, samtidig som dette perspektivet kan tjene som en modell for samfunnet. En slik tilnærming, der livssynsperspektivet generelt, så vel som det kristne livssynet spesielt, sees som legitimt og relevant i en allmenn akademisk kontekst, illustrerer at livssynsteori ikke er mindre aktuell ved en høyskole med et kristent verdigrunnlag.

Utblick

I og med at denne artikkelen er forankret i aksjonsforskningen, er søke-lyset rettet mot praksisfellesskap vi er en del av. Vi vil derfor kort reflektere over hvordan vi kan videreutvikle og forbedre praksisene våre på de tre områdene forskning og utvikling, utdanning og formidling. Samtidig er vi overbevist om at erfaringen ved MhG har nytteverdi for virksomheten ved andre kristne høyskoler.

Når det gjelder *forskning*, vil vi løfte frem følgende temaområder som trenger ytterligere utforskning: 1) De pre-teoretiske aspektene ved

⁸⁰ Sitatet er hentet fra David K. Naugles foredrag «Clashing Civilizations, Culture Wars, and the Academy: The Illuminating Role of “Worldview”». Hentet fra <http://www.leaderu.com/philosophy/clashingcivworldview.html> (05.11.2019).

livssyn. 2) «Tro» som livssynselement (forstått som «tillit og forankring av mening») i relasjon til teologiske begreper som *notitia*, *assensus* og *fiducia*. 3) «Cultural stories» i relasjon til worldview-begrepet. 4) Sannhetsspørsmålet i relasjon til livssynsteori. 5) De populærkulturelle fortellingenes rolle i livssynsdanningen hos barn og unge.

Når det gjelder behovet og potensialet for videre faglig *utvikling*, vil vi særlig trekke frem følgende: 1) Livssynskritikk som tilnærming bør utvikles. 2) Samfunnets «sekulære selvfølgeligheter» bør kartlegges, ikke minst som utfordringer for formidling av kristen tro generelt og for kristen apologetikk spesielt. 3) «Kognitiv dissonans» bør tematiseres innen kristen apologetikk. 4) Livssynsperspektivet inn mot «hode, hjerte, hånd» som modell for en helhetlig kristen trosopplæring bør fokuseres. 5) Ressurser for samtale og refleksjon over livssynsformidlingen i populære mediefortellinger for barn og unge bør produseres.

På området for *utdanning* er vi særlig opptatt av følgende: 1) Vi trenger å utvikle livssynskritikk som tilnærming, inkludert spørsmålet om kriterier. 2) Det er behov for å utforske temaet skapelse og evolusjon ut fra et livssynsperspektiv. 3) I en tid med manipulasjon og livssynsmangfold er det behov for etablering av spesifikke etikkenmer for formidlere av kristen tro. 4) Temaene identitet og seksualitet bør utforskes også i et livssynsperspektiv.

Når det gjelder området *formidling*, ser vi særlig følgende muligheter for videreutvikling: 1) Integrering av livssynsperspektivet i formidling av kristen tro for ulike målgrupper på ulike arenaer. 2) Utvikling av livssynsperspektivet som ressurs for oppdragelse og danning. 3) Utvikling av livssynsperspektivet som ressurs for personlige samtaler. 4) Integrering av livssynsteori som ressurs i møte med aktuelle temaer som vitenskap, identitet og seksualitet.⁸¹

81 En takk til redaktører, fagfeller og kollega Lars Dahle for vesentlige merknader og innspill.

Litteratur

- Anderson, Tawa J. 2014. «Review of Imagining the Kingdom». *Christian Scholar's Review* 43/2: 187–91.
- Asheim, Ivar og Sverre Dag Mogstad. 1996. *Religionspedagogikk. Tolkning, undervisning, oppdragelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bråkenhielm, Carl Reinhold, Maria Essunger og Katarina Westerlund (red.). 2013. *Livet enligt människan. Om livsåsådningsforskning*. Nora: Nye Doxa.
- Dahle, Lars Olof Martin (2001). «Acts 17:16–34: an apologetic model then and now?». PhD thesis. The Open University.
- Dahle, Lars. 2009. «Aktuelle apologetiske anliggender – for kristne formidlere og fagpersoner». *Theofilos* 1/1: 12–30.
- Dahle, Lars. 2014. «Media Messages Matter: Towards a New Missiological Approach to Media Engagement». *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 68/2: 105–121.
- Dahle, Lars. 2015. «Western Europe - Marginalisation of Christians through Secularisation?» Hans Aage Gravaas, Christof Sauer, Tormod Engelsviken, Maqsood Kamil og Knud Jørgensen (red.). *Freedom of Belief & Christian Mission: 382–394*. Oxford: Regnum Books.
- Dahle, Lars. 2017. «Kontekstualisering og apologetikk i Apostelgjerningene og i vår egen tid. En analyse av Timothy Kellers misjonale bidrag». *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 44/2: 139–160.
- Dahle, Lars. 2018. «Cognitive Dissonance as a Missiological Challenge: An Evangelical Perspective on Western Europe. Michael Biehl og Knud Jørgensen (red.). *Mission in Secularised Contexts of Europe: Contemporary Narratives and Experiences [Regnum Studies in Mission]: 137–149*. Regnum Books.
- Dahle, Margunn Serigstad. 2002. «På sporet av livssyn. Utvikling og utprøving av eit analyseverktøy – med ungdom som case.» Hovedoppgave. Bergen: Norsk Lærerkademi.
- Dahle, Margunn Serigstad. 2003. «Spor av tru i ei tenåringssåpe? Om ungdomsmedia og religionspedagogen». *Prismet* 3: 99–104. Oslo: IKO-forlaget.
- Dahle, Margunn Serigstad. 2012. «Forskningsprosjektet “10-25” – i religionspedagogisk perspektiv». *Theofilos* 2012 4/2 s. 28–48.
- Dahle, Margunn S. 2013. «Budskapet og brillene – om fag, formidling og forståelse.» Margunn S Dahle (red.). *Våg å tenke: 81–102*. Bergen: Egill Danielsen Stiftelse.
- Dahle, Margunn S. 2014. «Tweens' mediehverdag som missiologisk utfordring». Tom Erik Hamre, Erling Lundeby og Arne Redse (red.). *Barnetro og trosopplæring: festskrift til Egil Sjaastad på 65-årsdagen: 207–228*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Dahle, Margunn S. 2015a. «Livssyn – tre grunnleggende perspektiver», Hilde Kristin Dahlstrøm. *Kors på halsen? Innføring i livssynsjournalistikk: 22–39*. Oslo: Cappelen Damm.

- Dahle, Margunn S. 2015b. «Livssyn – en faktaguide til tros- og livssynssamfunn i Norge». Hilde Kristin Dahlstrøm. *Kors på halsen? Innføring i livssynsjournalistikk*: 40–71. Oslo: Cappelen Damm.
- Dahle, Margunn S. 2017. «Worldview Formation and the Disney Universe: A Case-Study on Media Engagement in Youth Ministry». *Journal of Youth and Theology*: 16/1: 60–80.
- Dahle Margunn S. og Ingvild Thu Kro. 2013. «Hotell Caesar sett med norsk-somaliske øyne – om populærkultur og verdiformidling». Øyvind Økland. *Innvandrerungdom og mediebruk: Norsk-somalisk ungdom i en global medieverden*: 36–56. Oslo: Portal forlag.
- Dahle Margunn S. og Ingvild Thu Kro. 2018. «Disney som dannelsesagent. Med Frost og Jake og sjørøverne i Drømmeland som case». Bjørg M. Nyjordet (red). *Barns mediehverdag*: 24–42. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Dahle Margunn S. og Lars Dahle. 2018. «Det kristne verdigrunnet i møte med mediens livssynsmangfold – med KFL-satsingen på Oasen skole Birkelid som case». Njål Skrunes, Gunnhild Hagesæther og Bjarne Kvam (red). *Kristne grunnskoler. Begrunnelse – innhold – handlingsrom*: 227–254. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Dahle, Margunn S. 2019. «Story and Meaning-Making: A Multilevel Approach to Film in Faith Education». *Interdisciplinary Reflections on the Interplay between Religion, Film and Youth*: 17–32. African Sun Media.
- Dahlstrøm, Hilde Kristin. 2015. *Kors på halsen? Innføring i livssynsjournalistikk*. Oslo: Cappelen Damm.
- Fisher-Høyrem, Stefan. 2014. «Hvorfor akkurat Jesus? En rapport fra et trosopplæringsprosjekt». *Theofilos* 6/3: 480–488.
- Fisher-Høyrem, Stefan. (2017). «"Alle har et livssyn": Et kritisk blikk på livssynsbegrepet historie og anvendelse». A.H. Balsnes (red.). *Hva er nå et menneske?*: 229–253. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Flensner, Karin Kittelmann. 2015. *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*. Doktorgradsavhandling. Göteborgs universitet.
- Gravem, Peder. 1996. «Livstolkning». *Prismet* 47/6: 235–274.
- Gravem, Peder. 1998. «Livstolkning hos ungdom». *Tidsskrift for Kirke, Religion og Samfunn* 11/1-2: 31–40.
- Guinness, Os. 2013. *The Global Public Square: Religious Freedom and the Making of a World Safe for Diversity*. Downers Grove, Illinois, Inter Varsity Press.
- Gustavsson, Stefan. 1999. *Kristen med god grunn. Sannhet i en tid med tvil*. Oslo: Luther forlag.
- Gustavsson, Stefan. 2016. *Trenger troen forsvares? En programmerklæring for kristen apologetikk*. Oslo: Luther forlag.
- Henriksen, Jan-Olav. 1997. «Et normativt grunnlag for livssynsforskning?» *Tidsskrift for Kirke, Religion og Samfunn* 10/1: 41–46.

- Hinderaker, Bjørn. 2010. «Etikk uten menneskeverd? En kritikk av naturalistisk etikk, med filosofen Peter Singer som case». Morten Dale Andersen. *Troverdig tro*: 227–242. Oslo: Luther forlag.
- Hinderaker, Bjørn. 2016. «En helhetlig religionspedagogisk tilnærming til sannhetsspørsmålet Sluttrapporten fra trosopplæringsprosjektet «Hvorfor akkurat Jesus?»». *Theofilos* 8/2: 277–288.
- Hinderaker, Bjørn. 2017. «James W. Sire: Unlikely Academic and Humble Apologist». *Theofilos* 2018/10: 78–87.
- Holm, Nils G og Kai Björkquist. 1996. *World Views in Modern Society. Empirical Studies on the relationship between World View, Culture, Personality, and Upbringing*. Åbo: Åbo Akademi University.
- Horn, Kristian. 1979. *Human-etikk. Definisjoner og utvalgte emner*. Oslo: Human-Etisk Forbund i Norge.
- Howell, David. 2002. "Religion and Youth Culture". Christopher H. Partridge og Douglas Groothuis (red.). *Dictionary of Contemporary Religion in the Western World*: 130–134. Leicester: Inter-Varsity Press.
- Jakobsen, Thomas B.W. 2017 *At gå i krig eller at vandre sammen. En undersøgelse af verdenssyns betydning for interreligiøs dialog blant åndelige formidlere i en større dansk provinsby*. PhD. Aalborg universitet.
- Jeffner, Anders. 1973. *Livsaskådningsforskning*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Jeffner, Anders. 1988. "Att studera livsaskådningar". C. Bråkenhielm, C. Grenholm, L. Koskinen, og H. Thorsén (red.). *Aktuella livsaskådningar. Del 1. Existentialism. Marxism*: 11–21. 2. utg. Nora: Doxa AB.
- Kjebekk, Erik. 1991. *Verden for Kristus. Norsk Luthersk Misjonssamband 1891–1991. Heimearbeidet*. Oslo: Lunde.
- Kro, Ingvild Thu. 2008. «Et blick på identitet i Grey's Anatomy, med utgangspunkt i vektleggingen av prestasjoner og relasjoner». En rapport for Familie og Medier. Online artikkel <http://kulturvinduet.no/kulturvinduet/vedlegg/microsoft-20word-20--20grey-s-20anatomy-20--20en-20analyse.pdf> (05.11.2019).
- Kro, Ingvild Thu. 2012. «Et blick på aktuell ungdomskultur – med særlig fokus på sosiale og mentale rammevilkår». *Theofilos* 4/2: 49–63.
- Kro, Ingvild Thu. 2014. «Det er jo bare underholdning – eller? Om livssynformidling i den populære TV-serien The Big Bang Theory». *Theofilos* 6/3 2014: 450–466.
- Kurtén, Tage. 1995. *Tillit, värkighet och värde. Begreppslige reflexioner kring livsaskådningar hos fyrtioen finska författare*. Nora: Nye Doxa.
- Lindfeldt, Mikael. 2013. «Om den solitäre hjälten hemkomst». Carl Reinhold Bråkenhielm, Maria Essunger og Katarina Westerlund (red.). 2013. *Livet enligt människan. Om livsaskådningsforskning*: 153–178. Nora: Nye Doxa.
- Naugle, David K. 2002. *Worldview: The History of a Concept*. Grand Rapids, Illinois: Wm. B. Eerdmans Publishing co.

- Nyjordet, Bjørg M (red). 2018. *Barns mediehverdag*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Nome, John. 1953. "Humanistisk eller kristent livssyn?" *Kirke og Kultur* 58: 75–89.
- Nome, John. 1970. "Tro og fornuft i livssynet". John Nome. *Kunst og etikk. Essays:* 88–107. Oslo: Universitetsforlaget.
- Petterson, Thorleif. 1988. *Bakom dubbla lås. En studie i små ocj långsamma värdeförändringar*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier & FRN.
- Sire, James W. 1976. *The Universe Next Door: A Guide to World Views*. US: Inter-Varsity Christian Fellowship.
- Sire, James W. 1978. *How to Read Slowly: A Christian Guide to Reading with the Mind*. Downers Grove: InterVarsity Press.
- Sire, James W. 1993. *Chris Chrisman Goes to College. And faces Challenges of Relativism, Individualism and Pluralism*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press.
- Sire, James W. 1997. *The Universe Next Door: A Basic Worldview Catalogue*. 3. utg. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press.
- Sire, James W. 2004a. *The Universe Next Door: A Basic Worldview Catalogue*. 4. utg. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press.
- Sire, James W. 2004b. *Naming the Elephant. Worldview as a Concept*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press.
- Sire, James W. 2006a. *Why Good Arguments Often Fail: Making a More Persuasive Case for Christ*. Leicester: InterVarsity Press.
- Sire, James W. 2006b: *A Little Primer on Humble Apologetics*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press.
- Sire, James W. 2009. *The Universe Next Door: A Basic Worldview Catalogue*. 5. utg. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press.
- Sire, James W. 2014. *Apologetics Beyond Reason. Why Seeing Really is Believing*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press.
- Sire, James W. 2015. *Naming the Elephant. Worldview as a Concept*. 2. utg. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press.
- Skattum, Lena, og Margunn S Dahle (red). 2010. *Manus for livet? Film som verktøy i trosopplæringen*. Oslo: IKO-forlaget.
- Skeie, Geir. 2002. "Livssyn og livstolkning. Noen religionspedagogiske refleksjoner om terminologi og vitenskapsteori". *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 2/73: 83–105.
- Skrunes, Njål; og Margunn Serigstad Dahle. 2017. "Det liberale toleranseidealet. Et svekket ideal i dagens samfunnsdebatt". *Toleranse – Religion – Konflikt*: 24–48. Kristiansand, Portal forlag.
- Smith, Axel. 1985. "Hva er et livssyn?" *Kirke og Kultur* 90/7: 412–421.
- Smith, James K.A. 2009. *Imagining the Kingdom. How Worship Works*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic.

- Smith, James K.A. 2013. *Desiring the Kingdom. Worship, Worldview and Cultural Formation*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic.
- Smith, James K.A. (2016) *You Are What You Love: The Spiritual Power of Habit*. Grand Rapids: Brazos Press.
- Staalsett, Sturla. 2013. «Det livssynsåpne samfunn» (Kronikk 07.01.2013). *Aftenposten*. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/Xgo90/Det-livssynsapne-samfunn> (15.11.2018).
- Sødal, Helje, 2018. *Kristen arv og tradisjon i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk. 6. utg.
- Ulvik, Marit, H. Riese og D. Roness. 2016. *Å forske på egen praksis*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Vidal, Clement. 2014. *The Beginning and the End: The Meaning of Life in a Cosmological Perspective*: Springer, Frontiers collection.
- Watkins, Tony. 2007. *Focus: The Art and Soul of Cinema*. Carlisle: Damaris Publishing/Authentic Media.
- Wilkins, Steve og Mark L. Sanford. 2009. *Hidden Worldviews. Eight Cultural Stories that Shape Our Lives*. Downers Grove, Illinois: Inter Varsity Press.
- Aadnanes, Per Magne. 1988. *Frå moderne vantru til ny religiøsitet*. Oslo: Tano A.S.
- Aadnanes, Per Magne. 1997a. "Livssyn' som kulturdiagnostisk omgrep i 1870-åra". *Tidsskrift for Kirke, Religion og Samfunn* 10/1: 81–92.
- Aadnanes, Per Magne. 1997b. *Det nye tusenårsriket. New Age som livssyn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aadnanes, Per Magne. 1998. "Livssynsforskning mellom pedagogikk og hermeneutikk". *Tidsskrift for Kirke, Religion og Samfunn* 11/1-2: 41–67.
- Aadnanes, Per Magne. 1999. "Livssynsforskning – prinsipp og metodar i ei ny forskingsgrein". *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 3: 193–208.
- Aadnanes, Per Magne. 1996. *Livssyn*. 2. utg. Oslo: Tano.
- Aadnanes, Per Magne. 2012. *Livssyn*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Offentlige dokumenter:

- NOU 2006: 19, Akademisk frihet – Individuelle rettigheter og institusjonelle styringsbehov. Utredning fra et utvalg oppnevnt av daværende Utdannings- og forskningsdepartementet 14. oktober 2005. Avgitt til Kunnskapsdepartementet 2. oktober 2006.
- NOU 2013: 1 Det livssynsåpne samfunn – En helhetlig tros- og livssynspolitikk. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 25. juni 2010. Avgitt til Kulturdepartementet 7. januar 2013.